

بررسی رمان نوجوان در ایران

تنظیم و نگارش: حسین صرفی

استاد راهنما: دکتر احمد تمیم‌داری

استاد مشاور: علی اکبر عطفی

کارشناسی ارشد: دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

دانشگاه علامه طباطبائی

سال تحصیلی: ۷۹-۸۰

صفحه: ۲۹۹

تهیه و تلخیص: آرزو انواری

تمی‌شناسد.» در مورد علایق نوجوان و کتابخوانی هم این‌گونه آمده است: «نوجوان به دنبال خودشناسی و تمایل به احساسات خود و دیگران و رغبت به مسائل جهانی، خواندنی‌هایی را دوست دارد که از حوادث جاری در آن‌ها گفت‌وگو می‌شود و نیز فرصت‌هایی می‌خواهد که درباره کتاب‌ها و اهمیت و ارزش آن‌ها به بحث و گفت‌وگو بپردازد.» در بخش سوم از فصل اول، به معرفی شرایط و عوامل جغرافیایی ایران می‌پردازد و در فصل دوم، ضرورت توجه به رمان نوجوان و تأثیرپذیری نوجوان از رمان و آثار روانی آن‌ها را بررسی می‌کند. فصل سوم نیز تاریخچه ادبیات کودک و نوجوان در ایران و خارج از ایران، در پیش و پس از انقلاب را پی می‌گیرد.

در این پایان‌نامه ۴۰ رمان از ۳۵ نویسنده مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش اول از فصل اول، به تعریف مفاهیمی هم چون رمان، تاریخچه رمان، شناخت رمان و عناصر آن، پرداخته شده است. در بخش دوم از فصل اول، به بررسی نوجوان و علایق او در زمینه کتابخوانی و چند مسئله دیگر می‌پردازد. در این بخش اشاره شده است: «دوره نوجوانی، دوره حساس و نابه‌سامانی است که نوجوان از یک سو، به دلیل استقلال‌طلبی و رشد ذهنی خود، دیگر مایل نیست مثل دوران کودکی، دیگران برای او تصمیم بگیرند و از سوی دیگر، به سبب بی‌تجربگی نمی‌تواند به خوبی از عهده حل مسائل مربوط به خود برآید و خطرات را آن‌گونه که باید،

۶- آموزش مستقیم در آن صورت نگیرد، اما جنبه آموزشی آن زیاد باشد.

۷- زبانی ساده و قابل فهم و در عین حال زیبا و شاعرانه داشته باشد.

۸- مسایل روز و مسایلی را که نوجوان با آن در ارتباط است، ارایه دهد.

۹- به او بینش کافی برای پذیرفتن واقعیت‌های تلخ اجتماع بدهد.

۱۰- نوجوان را به حفظ ارزش‌ها و سنت‌های ایرانی تشویق کند و از عقاید خرافی دور سازد.

۱۱- صفحه‌های کتاب خیلی زیاد نباشد و از کلمات ریز و سطرهای نزدیک به هم استفاده نشود.

۱۲- تصویر روی جلد آن جذاب و رنگی باشد، اما به گونه‌ای که توانایی درک نوجوان را دست‌کم نگیرد.

بررسی کیفی رمان‌ها

شخصیت‌پردازی: در مجموع، این چهل رمان ۱۹۲ نفر شخصیت اصلی دارند که ۷۷/۶ درصد آن‌ها مرد و فقط ۲۰/۴ درصد آن زن هستند. البته زن‌های زیادی در این رمان‌ها دیده می‌شوند که نقش فرعی خیلی جزئی دارند و اکثر آن‌ها هم مادران نوجوان‌ها هستند که در بیشتر موارد بی‌سوادند و فقط کار خانه انجام می‌دهند. شخصیت‌های اصلی زن هم یا دانش‌آموزند یا کار بیرون از حده انجام می‌دهند.

شخصیت‌های نوجوان، تعداد قابل توجهی را شامل می‌شوند؛ یعنی ۴۰/۶ درصد از کل شخصیت‌های اصلی، این‌رویکرد، برای تأثیرگذاری بر نوجوانان خوب است؛ به ویژه آن که تعداد قابل توجهی از آن‌ها شخصیتی پویا دارند و این پویایی در اکثر موارد، از منفی به مثبت است.

تعداد افراد بزهکار ۶ نفر است که همه در پایان کار یا نتیجه بد کارهای خلاف خود را می‌بینند و یا به نوعی آگاه می‌شوند.

از شخصیت‌هایی که رقم قابل توجهی را به

فصل چهارم، به تعریف رمان نوجوان و ویژگی‌های آن اختصاص یافته است.

در فصل پنجم که مفصل‌ترین فصل این پایان‌نامه است، به بررسی ۴۰ رمان از نویسندگان زیر پرداخته شده:

امیرحسین فردی، محمدرضا سرشار، فرهاد حسن‌زاده، مهدی حجوایی، فریبا کلهر، حسین فتاحی، ویولت رازقی‌نانه، حسن احمدی، منصور یاقوتی، محمدرضا محمدی‌پاشاک، محمد میرکیانی، پرویز مسجیدی، طاهره ایببد، هوشنگ مرادی‌کرمانی، محمدرضا یوسفی، غلامحسین ثنائی‌فر، حمید گروگان، محمدرضا بایرامی، داوود غفارزادگان، نورا حقی‌پرست، ناصر ایرانی، مسجدمکظم مرزینانی، میترا بیات، افسانه شعبان‌نژاد، رضا مرزبان، محمد محمدی، سیداحمد زرهانی، تقی سلیمانی، علی رئوف، علی آقاغفار، خسرو باباخانی، جعفر ابراهیمی (شاهد)، شهرام شفیعی، مینو کریمزاده و مرگان شیخی.

در این بررسی، پس از ذکر خلاصه داستان، شخصیت‌های اصلی، پیرنگ، زاویه دید، درون مایه، پرداخت، زمینه و قضاسازی، نثر و نام کتاب به تحلیل گذاشته شده و تصویر روی جلد کتاب نیز آمده است.

نتایج به دست آمده از این بررسی، در فصل ششم پایان‌نامه آورده شده است. یا بررسی چهل رمانی که برای نوجوانان نوشته شده، می‌توان به این نتیجه رسید که رمان نوجوان، رمانی است که:

- ۱- حداقل یکی از شخصیت‌های اصلی آن، نوجوان باشد.
- ۲- مخاطب اصلی آن نوجوان باشد.
- ۳- نوجوان را با رخدادهای اجتماعی و تاریخی و پدیده‌های علمی آشنا سازد.
- ۴- نیروی مسئولیت‌پذیری در اجتماع و کمک به هم نوع را در مخاطب تقویت کند.
- ۵- قدرت تخیل نوجوان را بالا ببرد.

است و در اکثر آن‌ها تعلیق به خوبی مراعات شده و این تعلیق، در نقطه اوج حل می‌شود و آن قدر نوجوان را در انتظار نمی‌گذارد که علاقه او از کل کتاب سلب شود. در این میان، رمان‌های مذهبی اکثراً از ضعف تعقیق برخوردارند که ناشی از آگاهی خوانندگان از داستان‌های دینی است. حقیقت

خود اختصاص داده‌اند، شخصیت‌های معلول هستند که البته، فقط ۱۴ نفر آن‌ها نقش اصلی دارند.

پیرنگ: کیفیت پیرنگ در رمان‌ها به گونه‌ای است که اکثر آن‌ها، یعنی ۶۲/۵ درصد، پیرنگی پنج‌پرده دارند. البته، این پیچیدگی برای نوجوانان مناسب

اجتماع و فقر و شخص و هم چنین با حکومت است. البته، رمان‌ها انقلابی، این کشمکش اخیر را بیشتر کرده است.

انواع رمان

برحسب موضوع، بیشترین نوع رمان در این تحقیق، رمان‌های اجتماعی است؛ یعنی ۸۰ درصد آن‌ها که البته این مقدار، خود بیانگر اهمیت رمان در شناخت اجتماع برای نوجوان است. اگر خوش‌بینانه نگاه کنیم و آن‌ها را سفارشی به شمار نیاوریم، کمترین موضوع هم مربوط به رمان‌های اخلاقی می‌شود که شاید به سبب پرهیز از نصیحت مستقیم باشد. چرا که نویسندگان به خوبی درک کرده‌اند که نوجوان امروزی، کسی نیست که امر و نهی را بپذیرد. او مایل است خود وارد ماجرا شود و خود تصمیم بگیرد.

بر حسب ساخت، بیشتر رمان‌ها، رمان‌های شخصیت به حساب می‌آیند؛ یعنی ۷۲/۵ درصد از کل رمان‌های این تحقیق که البته، شخصیت‌های نوجوان و یویا و هم چنین شخصیت‌های مثبت، می‌تواند عامل مقیدی در تأثیرگذاری روی نوجوان باشد. با وجود این، سؤالی که پیش می‌آید، این است که چرا باید تنوع رمان نوجوان این قدر کم باشد. در این میان، فقدان رمان علمی - تخیلی کاملاً آشکار است؛ یعنی فقط یک رمان که در سال ۷۸ چاپ شده است.

سپس در جداولی نمایه مشخصات صوری و رمان‌های بررسی شده (ناشر، سال انتشار، تیراژ، تعداد صفحات و...) آمده و در پایان هم یافته‌های تحقیق برحسب درصد و تعداد، به شکلی خاص (نه نمودار، نه جدول) آورده شده است.

گفتنی است که این پایان‌نامه، با استفاده از بیش از ۶۳ عنوان منبع و مأخذ فارسی و لاتین تهیه شده است.

مانندی هم در بیشتر آن‌ها، چه خیالی و چه واقعی، رعایت شده است.

دیگر ویژگی‌های پیرنگ در این رمان‌ها نبودن نسبی آن‌هاست و هم چنین، اطلاعات مربوط به شخصیت‌ها تقریباً در اکثر آن‌ها، در کل رمان پخش شده است.

زاویه دید: زاویه دید غالب در این رمان‌ها، «دانای کل» است؛ یعنی ۴۵ درصد از کل رمان‌ها.

زمان، مکان، فضا: بیشترین زمانی که در این رمان‌ها آمده، مربوط می‌شود به قبل از انقلاب؛ یعنی ۱۳ رمان از چهل رمان. به همین مقدار هم رمان‌هایی هستند که زمان نامشخص دارند.

مکان رخ دادن حوادث در اکثر رمان‌ها، یعنی ۳۳ رمان، ایران است و فقط ۷ رمان وجود دارد که مکانی غیر از ایران دارند که آن هم بیشتر مربوط به داستان‌های دینی می‌شود.

فضای بیشتر رمان‌ها غمگین است که البته، مربوط به موضوع آن‌ها می‌شود؛ موضوعاتی مثل جنگ، معلولیت، فقر، اعتیاد و... نمی‌تواند فضایی شاد ایجاد کند. انتخاب این موضوعات از طرف نویسندگان، خود سؤالی مهم است که می‌توان جواب آن را این گونه داد که اکثر رمان‌های فارسی که برای نوجوانان نوشته شدند، بعد از انقلاب و در هشت سال دفاع مقدس و بعد از جنگ تألیف شده‌اند که اوضاع نابه‌سامان جنگی و نابه‌سامانی‌های بعد از جنگ، از عوامل مهم در انتخاب این موضوعات است.

کشمکش: کشمکش که یک کنش تضاددار است، بهترین عامل برای جذب نوجوان به حساب می‌آید. در حالی که در کتاب‌های کودکان کمتر کشمکش دیده می‌شود. کشمکش‌های غالب در این چهل رمان بیرونی است؛ یعنی ۷۲/۵ درصد که بیشتر آن‌ها با